

Maksimir – umjetničko djelo

Puni naslov ovog izlaganja bi trebao biti:

Perivoj Maksimir kao umjetničko djelo parkovne arhitekture

Uvod

Umjetničko djelo se razlikuje od drugih djela po snazi ugrađene poruke koja ostaje trajno prisutna i ne mijenja se tijekom vremena. Zatim, po izabranim elementima i jeziku slaganja cjeline, te po ugrađenoj očitosti atmosfere i doživljaja koje se željelo provocirati i priče koju se trebalo prenijeti.

- (1) Središnja točka perivoja Maksimir je Vidikovac (1843), oko koje se zavrtjela cijela parkovna kompozicija.

To je žarište i sjecište putova, usmjerenih vizura; točka orijentacije i fiksna točka memorijske mape, s koje se sagledava prostor i razlikuju parkovni ambijenti. S njega se slute upisane poruke i primaju nadahnuća koje pruža oblikovana priroda. Izuzetna arhitektura Franza Schuchta je jasna, plemenita, iz daleka uočljiva, ali ne i nametljiva.

Vidikovac nazvan Belvedere i Kiosk je podignut na uzvišenom nasutom zemljanom stošcu, kako bi se s njega pokazali sadržaji i korištenja perivoja. On pruža orijentacijsku sigurnost, te podiže očište promatrača šetača, a omogućava da se sagleda matrica i struktura parka.

Ali ova točka je i više od toga. Ona je mjesto za čitanje skrivenih poruka autora koji su nam željeli pokazati kozmički sat, približiti kompoziciju koja govori zelenim jezikom i na drugačiji način progovara o smislu bivstvovanja, ritma, obnavljanja i trajanja života. (slika Seissel 1936.)

- (2) Kao što je potreban napor i trud da se dešifriraju poruke egipatskog pisma u ovom parku faraonskog visokog dužnosnika Amenhotepa III. iz Tebe 2.600 godina p.n.e., tako je potrebno u svakom istinskom umjetničkom djelu parkovne umjetnosti prepoznati jasnu poruku doživljaja.

- (3) Umjetničko djelo je više od same ugode i vizualnog zadovoljstva, ono prosvjetljuje i budi duboke potrebe za otkrivanjem duhovnog i potisnutih emotivnih stanja, (radosti i boli), te nas takva djela lijeće, umiruju, odmaraju i vraćaju smislu življenja i odgovora na spoznaju vječnog trajanja.

- (4) Simetrija red, zamršenost i sustavnost, matematičko ponavljanje, igra varijacija, odnosi ploha (Peter Josef Lenne) i materijala, sve su to elementi gradnje umjetničkog djela. Način korištenja elemenata stvara oblike koji progovaraju jedinstvenim i neponovljivim jezikom. Dopiru do nas svojim ugrađenim porukama, razumjeli ih mi ili ne one imaju svoj doživljajni učinak.

- (5) Učinak otkrića oslobođenog duha, osvojenih prostranstva, novih svjetova i ideja, glorificirajući ljudski um i razum, mogu se očitavati u parku Boboli (XVI st.) u Firenci.

Razvijati će se homocentrična umjetnost od renesanse do baroka, potvrđujući kreativnu snagu integrirajući razne umjetnosti u jedinstveni učinak.

(6) Mijenjati će se stilovi i likovnost u građenju parkova, ali će trajati neka opća uvijek prisutna načela: sagledavanje prostornosti, igra kontrasta i jasno pokazivanje gdje je čovjek u odnosu na prirodu, vlada li njome, ili joj se prilagođava.

(7) U engleskom stilu joj se samo prividno podređuje jer izborom formi nameće novi oblikovni jezik, stvarajući scenarije i pričajući priče i ponovno idealizirajući svijet u želji da prosvijetli i društvo prema boljem i snošljivijem životu.

(8) Tako je i Maksimir djelo prosvjetiteljski nadahnuto ciljem boljitka građanskog društva. Dar je to biskupa Maksimilijana Vrhovca iz 1797.g. i Jurja Haulika iz 1838., građanima za „*okrjepu duše, spoznaju ljepote, za umirenje osjećaja bespomoćnosti*“.
Sadržaji

Prekrasna šuma i lovački revir otvara se i proširuje proplancima, prosjekama, livadama, jezerima, dopunjuje se ambijent Druidskim sijelom, Paviljonom jeke (1840), Kineskim kišobranom Parapluiem (1869) i Švicarskom kućicom (1842).

(9) Namijenjen građanima, šetnjama, boravcima, priredbama i veselicama Zagrepčani već 200 godina uživaju u tom daru, više manje svjesni njegove vrijednosti.

(10) Karta Leonarda Zonberga iz 1846

Treba se uvijek nanovo prisjetiti da je perivoj Maksimir više od livada, proplanaka i putova za šetnju. Boravak u tom perivoju pruža više od prirodnog ambijenta, više od trim staza i igrališta. U njemu su utkane poruke, pažljivo odabrane pejzažne slike, kombinirani biljni materijali i volumeni, slagane vodene i travnate plohe, ponuđeni posebni ambijenti: od bliskog do mističnog, od radosnog do sjetnog, s namjerom da se sva osjetila otvore doživljajima, te nas ta prelivena čustva osvježe, ne samo povjetarcem, već i oživljenim sjećanjima, i novim saznanjima. I po tom je to umjetničko djelo. Danas je prisutno gotovo u autentičnom tlocrtu.

(11) Istražujući promjene ideja oblikovanja u promjenama u tlocrtu možemo se poslužiti usporedbama s drugim parkovima koji su iz formalnog prešli u pejzažni stil na primjeru Bulonjske šume u Parizu. I ovaj park postaje građanski iz nekadašnjeg lovišta. No, u svojoj slijedećoj fazi zadržava tragove nekadašnjih prosjeka te ima zajedničke vizure i vizurne ciljeve, te orijentaciona sjecišta koji omogućuju čitkost cjeline.

(12) U mojoj disertaciji „Teorija parkovnog oblikovanja na primjeru Maksimira“ rekonstruiran je mogući projekt perivoja iz prvotnog Vrhovčevog baroknog perioda superponirajući dvije poznate karte Maksimira (Zonbergove iz 1846. i Zacheove iz 1853.), te interpretirajući formalno oblikovanje.

(13) To znanstveno istraživanje nije imalo cilj prikazati neutvrđeno i nepostojeće stanje (iz 1797.), jer je biskup Vrhovec prekinuo radove na uređenju perivoja, a biskup Haulik ih završava tek 1840-tih, već se željelo pokazati postupak pretvorbe koje donosi vrijeme i novo shvaćanje stila.

Potvrdilo se da postoji uvijek tragovi uvažavanja prvobitne zamisli u načinu interpretiranja osnovnih umjetničkih načela zadržavajući vizurni konstrukt u sagledavanju cjeline.

(14) Smiljan Klaić je u jednom starijem istraživanju (1942.) pokazao koji su umjetnički utjecaji utkani u perivoj Maksimir, uspoređujući ga s parkom Muskau kneza Pucklera von Muskaua, teoretičara i osnivatelja brojnih parkova. Klaić je ukazao na autonomnost Haulikova djela bez obzira na snažan Pucklerov utjecaj.

(15) Utkana simbolika: rađanja i smrti, života i vječnosti, oblikovane su na sasvim drugačiji način. Utjecaj ideja dakle nije formalan, već samo poticajan. Na primjer vodeni tok kao izvor života u parku Branizer, a u Maksimiru je to jutarnji izlaz sunca na istoku.

(16) Grobna piramida u parku Branizer odražena u nestvarnom odblesku na vodenoj površini, a u Maksimiru brdo Medvednica u dalekoj izmaglici, predstavljaju zagrobni život.

(17) Ni zbirka motiva za stvaranje ambijetalnosti se ne može nikad na isti način ugraditi u različite prostore. Na primjer Kineska pagoda u parku Sans – Souci u Potsdamu, ili Paviljon jeke u Maksimiru. Svaki ambijent i umjetnički doživljaj je autentičan i jedinstven.

(18) Pa iako je doživljaj ostvarenog mira i spokoja najintenzivniji doživljaj i današnjih i povijesnih parkova, ipak ćemo se prepoznavanjem umjetničkog kreativnog naboja i prepoznatih poruka u parkovnom prostoru osjećati posebno nadahnuto.

(19) Pokušaj stvaranja umjetničke instalacije perivoja Maksimir, ili barem scenografije umjetničkih elemenata parka, je povodom promocije knjige Maksimir postavljen u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1992. kao prikaz njegove cjelovite ideje.

(20) Pokušali smo pokazati kako je Maksimir umjetničko djelo po snazi koja proizlazi iz postavljenih odnosa volumena i ploha, kontrasta svijetla i tame, zagasitih i blještavih tonova.

(21) Bez obzira da li posjetitelji osjećaju prisustvo ruke autora (umjetnika), umjetničko djelo odašilje valove prema osjetilima stvarajući ugodu doživljaja do sada neviđenog, ali ipak prisnog. Tako je to i u parku Maksimiru.